Розділ 1

АГРАРНА ПОЛІТИКА І ВДОСКОНАЛЕННЯ ЕКОНОМІЧНИХ ВІДНОСИН В АПК

УДК 332.1:658
JEL M20; M29; O13; Q10

ЗОВНІШНІ ЗАГРОЗИ ЕКОНОМІЧНІЙ БЕЗПЕЦІ ПІДПРИЄМСТВ АГРАРНОГО СЕКТОРУ УКРАЇНИ

К. Утенкова, к. е. н.

ORCID ID: 0000-0001-9097-5431

Харківський національний аграрний університет ім. В.В. Докучаєва

<https://doi.org/10.31734/economics2020.27.005>

Утенкова К. Зовнішні загрози економічній безпеці підприємств аграрного сектору України

Стаття присвячена дослідженню зовнішніх загроз економічній безпеці підприємств аграрного сектору України. Подано рейтинг зовнішніх загроз економічній безпеці, сформований за результатами експертного оцінювання, яке було проведено за власною методикою. Проаналізовано окремі ключові зовнішні загрози та їхній вплив на економічну безпеку підприємств аграрного сектору.

Мета дослідження – виявлення дестабілізуючих чинників зовнішнього середовища, що мають вплив на стан економічної безпеки аграрного сектору. Для її досягнення виконано такі завдання: на основі експертного опитування складено рейтинг зовнішніх загроз економічній безпеці; проаналізовано окремі зовнішні загрози, що увійшли до десятки найвагоміших.

Методи дослідження: діалектичний метод пізнання економічних явищ, принципи економічної теорії щодо економічної безпеки; методи теоретичного узагальнення та порівняння (використано у процесі опрацювання літературних джерел та вивчення поставлених питань); експертного опитування (для оцінки впливу зовнішніх загроз на формування економічної безпеки аграрних підприємств).

За результатами експертного опитування з'ясовано, що найбільший вплив на формування економічної безпеки аграрних підприємств мають такі зовнішні загрози: непомірювані зміни у законодавстві; неефективний механізм державної підтримки аграрного виробництва; диспаритет цін; значний податковий тиск; низька доступність кредитних ресурсів тощо. Це ще раз підкреслює ключову роль держави у підтриманні економічної безпеки і вказує на низьку ефективність заходів, які вживає держава в цьому напрямі. Для сталого розвитку галузі необхідна підтримка держави, яка полягає в ефективному використанні набору інструментів і механізмів державного регулювання аграрної сфери.

Ключові слова: економічна безпека, підприємства, аграрний сектор, зовнішні загрози, рейтинг загроз, державне регулювання, механізм.

Utenkova K. External threats to the economic security of enterprises in the agricultural sector of Ukraine

The article is devoted to the study of external threats to the economic security of enterprises in the agricultural sector of Ukraine. The rating of external threats to economic security is given, which is formed by the author on the basis of the expert assessment results, conducted according to the own methodics. Some key external threats and their impact on the economic security of agricultural enterprises are analyzed.

The aim of the article is to study the destabilizing factors of the external environment that affect the state of economic security of the agricultural sector. Within this aim, the following tasks were solved: a rating of external threats to economic security was compiled on the basis of expert survey; some external threats, which were among the ten most important ones, were analyzed.

The research methods included the dialectical method of cognition of economic phenomena, principles of economic theory on economic security; methods of theoretical generalization and comparison were used in the process of working with literary sources and studying the questions; expert survey – in assessing the impact of external threats on the formation of economic security of agricultural enterprises.

According to the results of the expert survey, the following external threats have the greatest impact on the formation of economic security of agricultural enterprises: unreasonable changes in legislation; inefficient mechanism of state support of agricultural production; price disparity; significant tax pressure; low availability of credit resources, etc. It emphasizes the key role of the state in ensuring economic security and, at the same time, stresses the low effectiveness of measures taken by the state in this direction. Sustainable development of the industry requires state support, which consists in the effective use of a set of tools and mechanisms of state regulation of the agricultural sector.

Key words: economic security, enterprises, agricultural sector, external threats, threat rating, state regulation, mechanism.

Постановка проблеми. Рівень економічної безпеки держави залежить від рівня функціонування й розвитку економічної системи, у тому числі усіх компонентів у взаємозв'язку і взаємозалежності. Негативні економічні явища набувають ще більшого масштабу з огляду на відсутність науково обґрунтованої стратегії національного розвитку, заснованої на економічно безпечних орієнтирах, що передбачає розроблення теоретичних засад і використання інших наукових підходів до формування економічної безпеки. Ігнорування останньої може призвести до негативних соціально-економічних наслідків, критичного стану галузей економіки, збільшення рівня імпортозалежності тощо. Саме тому актуальним є дослідження чинників впливу на економічну безпеку [1].

Вплив дестабілізуючих чинників внутрішнього і зовнішнього середовища аграрні підприємства відчують на собі повсякчас. Такі чинники мають суттєвий спектр ознак, різняться за характером, ступенем, формою впливу тощо. Серед іншого ми розглядаємо загрози економічній безпеці як дестабілізуючі чинники [2].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Серед публікацій з питань економічної безпеки та впливу на неї дестабілізуючих чинників зовнішнього і внутрішнього середовища надзвичайно важливим є доробок таких учених, як Л. М. Акімова [1; 2], В. М. Жук [4], Н. М. Літвін, Г. Б. Січиокно [7], О. В. Панухник [9], О. Ф. Ставицький [13] тощо.

Науковці підкреслюють, що ефективність діяльності щодо підтримання економічної безпеки буде тим вищою, чим чіткіше визначені об'єкти захисту і загрози. Саме від визначення того, що необхідно захищати і від чого залежить зміст програми (стратегії) діяльності кожного суб'єкта системи забезпечення економічної безпеки [13].

Нехтування негативного впливу системних загроз у фінансовій та інших сферах національної економіки призвело до виникнення системної кризи, а виникнення додаткових, принципово нових політичних і військових викликів спровокувало критичне зростання рівня загроз економічній безпеці України. Тому необхідно привести у відповідність існуюче законодавче забезпечення економічної безпеки, зокрема визначити новий перелік потенційних і реальних загроз [2].

Ефективність нових моделей національної економічної безпеки залежить від адекватності виконання завдань захисту від модифікованих традиційних і нових, специфічних загроз еконо-

мічній безпеці держави. Результативність виконання цих завдань зумовлена правильністю й своєчасністю ідентифікації загроз [7].

Постановка завдання. Метою дослідження було виявлення дестабілізуючих чинників зовнішнього середовища, що мають вплив на стан економічної безпеки аграрного сектору. Для досягнення мети виконано такі завдання: на основі експертного опитування складено рейтинг зовнішніх загроз економічній безпеці; проаналізовано окремі зовнішні загрози, що увійшли до десятки найвагоміших.

Виклад основного матеріалу. За місцем виникнення загрози економічній безпеці поділяють на зовнішні та внутрішні. За запропонованою методикою експертам було рекомендовано оцінити зовнішні й внутрішні загрози, що впливають на економічну безпеку підприємств аграрного сектору, з метою виявлення найвагоміших із-поміж них [15]. У табл. 1 представлено рейтинг зовнішніх загроз, складений на підставі оцінок експертів. Загрози у рейтингу розміщені від найбільш (1 місце) до найменш (20 місце) впливових.

Зосередимо увагу на характеристиці ключових зовнішніх загроз економічній безпеці. Однією з таких загроз, на думку експертів (див. табл. 1), є неефективний механізм державної підтримки аграрного виробництва, який, по суті, повинен пом'якшувати наслідки нееквівалентності товарообміну сільського господарства з іншими галузями економіки.

До основних проблем державної підтримки сільського господарства в Україні потрібно віднести: відсутність довіри до держави у цій сфері з боку сільгоспвиробників; недостатній рівень впливу заходів бюджетної підтримки на розвиток вітчизняного сільського господарства [9].

Причинами виникнення таких проблем науковці небезпідставно називають: постійне недофінансування програм бюджетної підтримки; часту зміну правил розподілу бюджетних коштів за окремими програмами підтримки; наявність певних обмежень для суб'єктів аграрного бізнесу щодо доступу до програм бюджетної підтримки; корупційну складову механізму державної підтримки.

Механізм державної підтримки аграрного сектору регулює Закони України «Про державний бюджет України» [10] і «Про державну підтримку сільського господарства України» [11], а порядок витрачання бюджетних коштів щорічно визначає окремими постановами Кабінет Міністрів України.

Таблиця 1

Рейтинг зовнішніх загроз економічній безпеці аграрного сектору

Місце у рейтингу	Зовнішня загроза
1	Непомірковані зміни у законодавстві
3	Неефективний механізм державної підтримки аграрного виробництва
	Диспаритет цін
	Значний податковий тиск
5	Втрата ринків збуту
6	Низька конкурентоспроможність продукції
7,5	Нестабільна політична ситуація
	Несприятливі погодно-кліматичні умови
9	Корупція
10	Низький рівень доступності кредитних ресурсів
11,5	Затяжний військовий конфлікт на сході України та окупація частини території України
	Економічні кризи
13,5	Інфляція
	Рейдерські захоплення
15	Технологічне відставання вітчизняних виробників с.-г. продукції
16	Порушення виробничих зв'язків
17	Низька інвестиційна привабливість, зумовлена нестабільною політичною ситуацією та іншими чинниками
18	Недобросовісна конкуренція
19	Висока конкуренція на світовому ринку продовольства
20	Промислове шпигунство

*Джерело: сформовано на основі проведеного анкетного опитування групи експертів.

На сьогодні також діє Концепція Державної цільової програми розвитку аграрного сектору економіки на період до 2022 року, метою якої є створення організаційно-економічних умов для ефективного, соціально спрямованого розвитку аграрного сектору економіки, стабільного забезпечення промисловості сільськогосподарською сировиною, а населення – високоякісною та безпечною вітчизняною сільськогосподарською продукцією, збільшення обсягів виробництва продукції з високою доданою вартістю, посилення присутності України на світовому ринку сільськогосподарської продукції та продовольства [6].

Автори Концепції звертають увагу на три можливі варіанти розвитку аграрного сектору економіки. Оптимальним вважають варіант, який передбачає врахування передового досвіду країн із розвинутою аграрною економікою. Зокрема, у державах ЄС рівень підтримки за методикою Організації економічного співробітництва та розвитку становить до 20 % вартості випуску продукції сільського господарства, на 2014–2020 роки передбачається 408 млрд євро. Спільна

сільськогосподарська політика – основний інструмент політики аграрної підтримки ЄС, який складається з двох компонентів: підтримка ринків та прямі виплати і заходи з розвитку сільських територій (вдосконалення фермерських структур, модернізація сільського господарства, агрологічні заходи, якість життя на селі тощо).

У державному бюджеті на 2020 рік передбачено 4,2 млрд грн на підтримку галузей АПК, з яких 1,2 млрд грн – на програму зі здешевлення кредитів.

На підтримку тваринництва заплановано спрямувати 1 млрд грн. Державна підтримка передбачатиме відшкодування вартості племінних (генетичних) ресурсів, тваринницьких об'єктів та надаватиме дотацію за наявні бджолосім'ї.

На здешевлення компенсації техніки та обладнання вітчизняного виробництва заплановано спрямувати 1 млрд грн. За рахунок цього очікується збільшення обсягів реалізації вітчизняної техніки щонайменше на 15% у 2020 році.

На програму розвитку фермерства та кооперативів заплановано 400 млн грн, на під-

тримку садівництва, виноградарства та хмелярства – виплати в обсязі 400 млн грн [8].

Інформацію про щорічний обсяг коштів Державного бюджету України, які спрямовуються на державну підтримку сільськогосподарських товаровиробників як часткова компенсація вартості сільськогосподарської техніки та обладнання вітчизняного виробництва у 2017–2020 роках,

відображено на рисунку. При цьому зазначимо, що компенсація вартості техніки та обладнання здійснюється також через уповноважені банки у розмірі 25% без урахування ПДВ. Компенсації підлягає техніка та обладнання, яка внесена до Переліку техніки та обладнання, котрий формує Міністерство розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України.

Рис. Обсяг коштів Державного бюджету України, спрямованих на часткову компенсацію вартості сільськогосподарської техніки та обладнання вітчизняного виробництва у 2017–2020 роках.*

*Інформація за 2020 рік подана станом на 1 червня 2020 р.

Джерело: складено за матеріалами [12].

Реалізація програми фінансової підтримки сільськогосподарських товаровиробників за напрямом часткової компенсації вартості техніки та обладнання вітчизняного виробництва дала змогу досягти у 2017–2019 роках певних результатів (табл. 2).

Ефективність реалізації бюджетної підтримки за напрямом «часткова компенсація вартості сільськогосподарської техніки та обладнання вітчизняного виробництва» може бути оцінена, виходячи з показників, наведених у табл. 3.

Таблиця 2

Результати реалізації програми фінансової підтримки сільськогосподарських товаровиробників за напрямом часткової компенсації вартості техніки та обладнання вітчизняного виробництва

Показник	2017 р. (20%)	2018 р. (25%)	2019 р. (за січень-вересень) (25%)	2019 р. (грудень 2018 р. та січень-листопад 2019 р.) (25%)
1	2	3	4	5
Видатки, передбачені з державного бюджету, млн грн	550	955	681,79	
Фактично використано бюджетних коштів, млн грн	134,1 (24%)	912,8 (96%)	640,79 (94%)	1 205,46 (176,8%)
Кількість сільськогосподарських товаровиробників, у тому числі:	1220	7043	5400	9508

Продовження табл. 2

1	2	3	4	5
фермерських господарств	618	4000	2698	5251
Середня вартість компенсації на 1 госп., тис. грн	109	130,4	118,5	107,7
Середня вартість компенсації за одиницю техніки та обладнання, тис. грн	46,1	53,1	62,0	48,0
Кількість заводів – виробників с.-г. техніки, внесених до переліку	40	141	181	
Кількість найменувань техніки, од.	792	9 254	12 542	
Придбано техніки, од.	2906	17182	10309	25075
Вартість придбаної техніки, млн грн	804,3	4401,4	3100,0	5786,2

Джерело: складено за матеріалами [12].

Таблиця 3

**Частка техніки та обладнання вітчизняного виробництва
у формуванні ринку сільськогосподарської техніки**

Найменування	2016 р.	2017 р.	2018 р.	2019 р.
Придбано всього с.-г. техніки, млрд грн	8,9	12,5	18,5	17,9
з них вітчизняної техніки, млрд грн	1,5	1,9	6,0	5,9
в т. ч. з частковою компенсацією вартості, млрд грн	—	0,8	4,4	5,8
Відсоток вітчизняної техніки у формуванні ринку с.-г. техніки та обладнання, %	16,8	15,2	32,0	33,0

Джерело: складено за матеріалами [5].

За даними табл. 3 можна дійти висновку про зростання удвічі частки вітчизняної техніки у формуванні ринку сільськогосподарської техніки за 2016–2019 рр. (з 16,8 до 33,0%). Крім того, за даними Міністерства розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України, спостерігаємо ріст кількості машинобудівних підприємств, які виробляють техніку та обладнання для АПК, в 4,5 раза. Номенклатура вітчизняної техніки та обладнання була розширена в 6,3 раза – зі 792 до 12 542 од. за цей самий період. За рахунок цього було створено понад 5 тис. додаткових робочих місць у сільськогосподарському машинобудуванні. Надходження до бюджетів всіх рівнів склали 1,9 млрд грн, отож, мультиплікатор сплати податків від реалізації програми за 2019 р. становить 1:1,7 [5].

На одному рівні з неефективним механізмом державної підтримки у рейтингу зовнішніх загроз економічній безпеці стоять такі загрози, як диспаритет цін і значний податковий тиск на аграрні підприємства.

Питання оптимізації оподаткування сільського господарства на сьогодні досить гостре. Про це свідчить велика кількість і наукових публікацій, і дискусій між представниками агробізнесу.

Ефективне регулювання економічних відносин потребує запровадження гнучкої податкової політики, яка б дала змогу оптимально пов'язати інтереси держави з інтересами більшості платників податків. Реформування системи оподаткування можливе через створення умов для переходу агросфери на інвестиційно-інноваційну модель розвитку [3].

Сільськогосподарські виробники, а також низка науковців виступають за збереження податкових пільг для аграріїв, насамперед щодо пільгового оподаткування ПДВ. Гострі дискусії точаться і навколо доцільності повернення фіксованого сільськогосподарського податку (ФСП) замість впровадженого Податковим кодексом єдиного податку (ЄП) IV групи. Останній певною мірою є аналогом ФСП, але ставки його значно збільшено, а база оподаткування також зросла в кілька разів.

Для сільськогосподарських підприємств, які мають велику кількість земель, але прибуток від їхнього використання невеликий, статус платника ЄП є недоцільний. З 01.01.2016 ставки ЄП підвищилися ще в 1,8 раза та відповідно збільшилися й податкове навантаження на аграріїв. З огляду на індексацію грошової оцінки землі орендна плата за земельні ділянки також зростає, посилюючи фінансовий тиск. Перехід на загальну систему оподаткування ПДВ слід робити з певною диференціацією, як це передбачалося до 2018 року. Агрохолдинги доцільно перевести на загальну систему оподаткування ПДВ з низки причин: 1) мінімальне, а іноді й нульове соціальне навантаження на агрохолдинги; 2) агрохолдинги мають істотні доходи з експорту, вирощуючи рентабельні культури, що здебільшого є руйнівними для українських родючих ґрунтів; 3) агрохолдинги мають значні конкурентні переваги перед малими підприємствами [12].

На недосконалість механізму ФСП наголошував В. М. Жук [4] ще у 2011 році. Зокрема, він зазначив, що єдине пряме оподаткування

сільгоспвиробників має усунути недоліки чинного ФСП. Завдяки цьому оподаткування здійснюватиметься залежно від спеціалізації (для рослинництва це вартісна оцінка землі, для тваринництва – валовий дохід). Запровадженням єдиного прямого оподаткування забезпечується компроміс інтересів суб'єктів господарювання та місцевих органів влади у визначенні податкових ставок. Серед недоліків такого варіанта є проблематичність стимулювання розвитку тваринництва, а також, як і для ФСП, диверсифікації аграрного бізнесу; перевага агрохолдингів у діалозі з місцевою владою з огляду на інституціональні особливості України тощо.

На сьогодні сільськогосподарські підприємства сплачують податки за загальною системою або обирають спрощену систему оподаткування у вигляді єдиного податку IV групи. Але, як бачимо, результат таких змін виявився не таким позитивним, як очікувалося. У табл. 4 показано, яке місце займає Україна в рейтингу Paying Taxes, котрий щороку складає Світовий банк та аудиторська компанія PwC.

Таблиця 4

Місце України в рейтингу Paying Taxes за 2016–2020 роки

Рік	Місце в рейтингу	Податкове навантаження, %	Кількість часу на сплату податків, год.	Кількість платежів, од.
2016	107	52,2	350	5
2018	43	37,8	328	5
2019	54	41,7	327,5	5
2020	65	45,2	327,5	5

*Джерело: складено за матеріалами [16].

Щорічне дослідження PwC та групи Світового банку допомагає порівнювати податкові системи країн на світовій арені. До першої десятки рейтингу у 2020 році увійшли Бахрейн, Китай, Катар, Ірландія, Маврикій, Кувейт, Сінгапур, Данія, Нова Зеландія, Фінляндія [16].

В умовах істотного податкового навантаження на сільське господарство виникає значна загроза економічній безпеці галузі, про що свідчать і результати експертного опитування. Варіантом реагування на таку зовнішню загрозу є пристосування підприємства до існуючої системи оподаткування. Одним із можливих шляхів є податкове планування, яке становить собою використання різних способів та методів господарювання, що зменшує податкові платежі шляхом законних дій платника податків.

Зазначимо, що податкове планування є поширеним у всьому світі як серед великих, так і дрібних підприємств. Його основне завдання – не стільки зменшити обсяги податків, скільки збільшити суму чистого прибутку. Методи податкового планування можуть передбачати оптимізацію податків, мінімізацію податків або уникнення податків. Основною умовою застосування цих методів є те, що вони мають триматися правового поля, тобто їхня реалізація здійснюється у законний спосіб.

Оптимізації податків досягають за рахунок використання можливостей, наданих податковим законодавством у вигляді певних пільг, особливих режимів тощо; коригування напрямів господарської діяльності; оптимізації облікової політики підприємства тощо.

До десятки зовнішніх загроз економічній безпеці аграрних підприємств не випадково увійшла така загроза, як «низький рівень доступності кредитних ресурсів». Високі відсоткові ставки за користування кредитами (22–24% річних), передусім для підприємств малого та середнього бізнесу, а також відсутність ліквідної застави позбавляють більшість аграріїв, зокрема малого та середнього бізнесу, змоги скористатися кредитними ресурсами. Тому виникає необхідність у доповненні механізмів державної підтримки додатковими фінансовими інструментами, такими як

аграрні розписки, часткова компенсація тіла кредиту, використаного на капітальні інвестиції (зокрема, будівництво, реконструкція виробничих об'єктів), Фонд гарантування кредитів в агропромисловому комплексі, що допоможе вирішити низку проблем кредитування аграрного сектору та мінімізувати ризики можливого неповернення кредитів [5].

У табл. 5 показано інформацію щодо реалізації програми здешевлення кредитів в агропромисловому комплексі України у 2016–2019 роках.

Таблиця 5

Аналіз дії програм здешевлення кредитів в АПК України за 2016–2019 роки

Показник	Рік			
	2016	2017	2018	2019*
Передбачено планових асигнувань за бюджетною програмою здешевлення кредитів, млн грн	285,0	300,0	266,0	127,1
Фактично використано:				
млн грн	279,8	294,9	265,9	124,9
%	98,2	98,3	99,9	98,2
Загальна сума кредитів, яка підлягала компенсації, млрд грн	12,5	12,2	9,1	4,6
Структура кредитів, вартість яких була частково компенсована, %:				
а) за строками користування кредитами:				
до 1 року	58,4	46,2	87,1	84,8
понад 1 рік	41,6	53,8	12,9	15,2
б) за напрямками використання кредитних коштів:				
витрати у галузі рослинництва	45,5	57,1	59,2	**
витрати у галузі тваринництва	21,8	29,3	27,4	**
закупівля молодняку с.-г. тварин і птиці	2,3	6,5	**	**
інші витрати	30,4	7,1	13,4	
Загальна кількість підприємств, які скористалися програмою здешевлення кредитів, од.	663	626	719	429

Джерело: складено за матеріалами [5].

*Інформація станом на листопад 2019 року.

**Інформація відсутня.

Дані табл. 5 яскраво свідчать про різке скорочення обсягів фінансування у 2019 році. Ситуація є незадовільною, підтвердженням чого стала інформація, отримана у відповідь на запит профільного міністерства від структурних підрозділів облдержадміністрацій, що забезпечують виконання функцій з питань агропромислового розвитку. За їхніми даними, загальна потреба сільськогосподарських товаровиробників у 2019 році в компенсаційних коштах складає 451,8 млн грн, з яких забезпечено лише 127,1 млн грн, тобто дефіцит фінансування становить 324,7 млн грн.

Виділення коштів на додаткову потребу в обсязі 324,7 млн грн разом із раніше передбаченими державним бюджетом коштами (127,1 млн грн) дали б змогу здешевити 1023 підприємствам залучені кредити обсягом у понад 10,6 млрд грн.

Висновки. Не викликає жодного сумніву той факт, що для сталого розвитку галузі необхідна підтримка держави, яка полягає в ефективному використанні набору інструментів і механізмів державного регулювання аграрної сфери. При цьому основою розвитку сільськогос-

подарського виробництва в умовах сучасних економічних реалій повинно стати розвинене інституційне середовище, спроможне формувати умови для активізації інвестиційно-інноваційних та інтеграційних процесів.

Очевидним аргументом на користь цього є результати експертного оцінювання, що було проведено у рамках дослідження впливу зовнішніх і внутрішніх загроз на стан економічної безпеки. Зокрема, рейтинг зовнішніх загроз очолили такі: непомірковані зміни у законодавстві; неефективний механізм державної підтримки аграрного виробництва; диспаритет цін; значний податковий тиск; низька доступність кредитних ресурсів тощо. Це ще раз підкреслює ключову роль держави у підтриманні економічної безпеки і водночас вказує на низьку ефективність заходів, котрі вживає держава в цьому напрямі.

Механізм державної підтримки повинен поєднувати в собі різні форми: пряму (субсидування); непряму (пільгове оподаткування тощо); опосередковану (прямо не пов'язану з аграрним виробництвом) державну підтримку аграрних товаровиробників.

Успішне подолання руйнівного впливу загроз вимагає чітко окресленого механізму протидії, це стосується як зовнішніх, так і внутрішніх чинників. Ефективні та скоординовані заходи зможуть протистояти загрозам, зберегти стабільність та вивести підприємство на якісно новий рівень безпеки.

Бібліографічний список

1. Акімова Л. М. Механізми державного управління економічною безпекою України: аналіз чинників впливу, систематизованих за окремими сферами її розвитку. *Аспекти публічного управління*. 2018. Т. 6, № 6–7. С. 5–13.
2. Акімова Л. М. Сутнісна характеристика основних загроз в економічній безпеці держави. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. 2016. № 10. URL: www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=1247 (дата звернення: 05.06.2020).
3. Гудзь О. Є. Податкове регулювання розвитку агросфери в Україні. *Ефективна економіка*. 2012. № 1. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=880> (дата звернення: 05.06.2020).
4. Жук В. М. Стан і розвиток спеціальних режимів оподаткування аграрного бізнесу. *Фінанси України*. 2011. № 7. С. 33–42.
5. Інформаційно-аналітичний портал АПК України. URL: <https://agro.me.gov.ua> (дата звернення: 05.06.2020).
6. Концепція Державної цільової програми розвитку аграрного сектору економіки на період до 2022 року від 30.12.2015 р. № 1437-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1437-2015-%D1%80> (дата звернення: 05.06.2020).
7. Літвін Н. М., Січиокно Г. Б. Класифікація актуальних загроз економічній безпеці держави в контексті кризових тенденцій національної економіки. *Вчені записки Університету «КРОК». Серія «Економіка»*. 2019. № 1(53). С. 171–180.
8. Офіційний сайт Міністерства розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства. URL: <https://www.me.gov.ua> (дата звернення: 05.06.2020).
9. Панухник О. В. Напрями та шляхи трансформації державної підтримки суб'єктів аграрної сфери України. *Актуальні проблеми інноваційної економіки*. 2017. № 1. С. 5–10.
10. Про Державний бюджет України на 2020 рік: Закон України № 294-IX від 14 листопада 2019 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/294-IX> (дата звернення: 05.06.2020).
11. Про державну підтримку сільського господарства України: Закон України № 1877-IV від 24 червня 2004 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1877-15> (дата звернення: 05.06.2020).
12. Семенда Д. К., Семенда О. В., Семенда О. В. Вплив податкових нововведень на розвиток аграрного сектору економіки України. *Актуальні проблеми економіки*. 2017. № 3. С. 80–89.
13. Ставицький О. В. Формування моделі економічної безпеки. URL: <https://ela.kpi.ua/bitstream/123456789/23882/1/S.71-77.pdf> (дата звернення: 05.06.2020).
14. Утенкова К. О. Дестабілізуючі чинники зовнішнього і внутрішнього середовища підприємства та їх вплив на економічну безпеку. *Економіка та держава*. 2019. № 8. С. 44–50.
15. Утенкова К. О. Експертна оцінка як метод визначення впливу окремих чинників на стан економічної безпеки аграрних підприємств. *Облік і фінанси*. 2020. № 2. С. 151–157.
16. Paying Taxes 2020: Access a new perspective. URL: <https://www.pwc.com/gx/en/services/tax/publications/paying-taxes-2020/overall-ranking-and-data-tables.html> (дата звернення: 05.06.2020).

Стаття надійшла 11.07.2020